

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА В РАЗКАЗИТЕ НА СВЕТОСЛАВ МИНКОВ

Доротеа Кръстанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

FUNCTIONS OF EVENTFULNESS IN SVETOSLAV MINKOV'S SHORT STORIES

Dorotea Krastanova

Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

ORCID ID: 0009-0004-8127-3541

E-mail: doroteakrstanova@gmail.com

Abstract: The starting point of this paper is understanding the event as a part which organizes the totality of a narrative. The object of examination are the short stories by Svetoslav Minkov 'Monkey's Youth' („Маймунска младост“), 'The Man Who Came from America' („Човекът, който дойде от Америка“), 'The Hydrogenous Man and the Oxygenous Girl' („Водородният господин и кислородното момиче“) and 'Why I Turned Out to Be without a Wraith' („Защо останах без двойник“). In their analyses emphasis is placed on eventfulness. The text gives a definition of an event and aims to track and analyze the different transformations in short stories. The thesis of the paper is the refunctionalization of the text's narrative structure, which is achieved through change in discourse at the moment of an event taking place. The text represents an attempt to outline the most obvious relations between the event, plot and the way they affect the individual and their sense of time.

Keywords: Svetoslav Minkov, event, eventfulness, short stories, narrative

Резюме: Концепцията, че събитието има ролята на организираща целостта част в наративната структура на разказа, се явява изходна точка на текста. Обект на разглеждане са разказите на Светослав Минков „Маймунска младост“, „Човекът, който дойде от Америка“, „Водородният господин и кислородното момиче“ и „Защо останах без двойник“, в анализа на които се акцентира върху събитийността. Като дава дефиниция на събитието, текстът проследява различните му трансформации в разказите, в които този похват присъства. Тезата, която се застъпва, е, че се наблюдава префункционализиране на събитието в наративната структура на разказа, което е постигнато посредством смяната на дискурса в мига на случване на събитието. Текстът представлява опит да се проследят най-явните връзки между събитието, сюжета и начина, по който те рефлектират върху човека и неговия усет за време.

Ключови думи: Светослав Минков, събитие, събитийност, разкази, наратив

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА...

„Кактус!“ възкликва Светослав Минков в отговор на собствения си метафоричен въпрос към Симеон Султанов като какво цвете би определил творчеството му (Minkov 1982: 9). И ни се струва, че няма по-добро описание на цялостното му литературно творчество. Толкова самобитен, екзотичен и приспособим може да бъде единствено Минков със своите разкази гротески. Неговото място в литературната история е безспорно, но често изтъквана особеност на автора и творчеството му е липсата на предходници и за съжаление, продължители на литературното му дело. Стремежът към разбиране на Светослав-Минковите разкази ни обръща към най-общото помежду им – техния жанр. С него те вписват автора си в традицията на краткия разказ редом до Иван Вазов, Елин Пелин и най-вече Йордан Йовков. Множество са начините, по които можем да разграничим и обвържем Йордан Йовков с „бащата на родната фантастика“, както често бива наричан Минков. Фокусът ни обаче ще падне върху общото помежду им на макро ниво – композирането на разказите. Мястото на събитието като важна композиционна част в разказите на Йовков е разколебано. Така Йовков понякога започва началото на разказите си със събитието, намиращо се в средата на своето случване, а в последствие се получава „сноване напред-назад около началото, което всъщност представлява средата в развоя на описваното събитие“ (Panova 1975: 102). За разлика от него, Минков често започва разказа си отдалече, фокусирайки се върху конкретен фрагмент от изобразяваната действителност, който задава следващия епизод. Типичен пример за този похват е началото на разказа „Маймунска младост“, като в него авторът представя на читателското внимание различни елементи от действителността на Иларион Матеев. И двамата автори обаче се доверяват на последиците от събитието – в края на разказа техните герои разбират по нещо за себе си и света, в който живеят.¹ Подобно на Йордан Йовков, Светослав Минков гради разказите си, като търси друг център, върху който да ги организира, но за разлика от фокуса на Йовков върху извечните истини, Минков търси проявленията на случването извън нормата, показвайки посредством гротеската тихата трагика на човека в новото време. Тъкмо със своята тематика Минков безспорно остава сред най-чудатите цветя на българската литература, но се вписва в особеността на трийсетте години на миналия век да проблематизира събитийността в структурата на разказа.

¹ Възможно е да се направи по-подробно изследване на взаимовръзките между Йовков и Минков, но тъй като не е обект на настоящата работа, ще се ограничим до бегло споменаване на една от особеностите в творчеството им.

В разказите на Светослав Минков се наблюдава префункционализиране на събитието в наративната структура на текста. От гледище на сюжетно-композиционната структура Минков разколебава събитието като опора на текста и на негово място акцентира върху последиците от него. Но не очакваният развой на събитието занимава автора, доколкото може да се очаква нещо конкретно в научнофантастичните му сюжети от 30-те години на XX в., а „аномалиите“, които то предизвиква в сблъсъка между познато и чуждо. Събитието в разказите „Маймунска младост“, „Човекът, който дойде от Америка“, „Водородният господин и кислородното момиче“ и „Защо останах без двойник“ често е премълчано в мига на неговото случване, а за него разбираме посредством смяната на дискурса в текста. Минков дискредитира по своеобразен начин събитието в текстовете си, като използва редица похвати, сред които изпъква намесата на разказвача, която е възможна вследствие на прекъсвания, т.е. разчленяване на структурата на разказа на епизоди, някои от които се състоят изцяло от размишления на разказвача. Необичайните събития, които се случват на Минковите герои в обикновения ден, са подстъпът към заличаването им от новия социален ред, в който животът на човека, „даващ отклонения от правилото“, е фатално предопределен. Това позволява на автора да проследи обстойно човешката реакция на героите си във фантастичното бъдеще, в което са се озовали и двете страни.

Причините събитието да претърпява различни трансформации през трийсетте години в общ план могат да се търсят в цялостното битуване на хората от този период, които живеят с близкия спомен за Първата световна война и с усещането за приближаващата Втора световна война. В българската литература се забелязва фрагментаризацията на света, на опита и на човека. В статията си „Големият град и духовният живот“ Георг Зимел отдава причините за фрагментаризацията на разрастването на големия град като център на паричното стопанство, както и на характеристиките му на преситеност и резервираност на междуличностните отношения. В големия град човекът се стреми да съхрани независимостта и уникалността на своето съществуване от надмощието на обществото, на исторически наследеното, на външната култура и на техниката. Самият човек също се превръща в единица, безлично число, което има значение само като част от цялото. Според Зимел преситеността се явява важен фактор за възприемане на събитието. Тази преситеност е резултат от бързо сменящите се и непосредствено свързани в своите противоположности нервни възбуди (Simmel 2014: 36–47). В разказите си Светослав Минков ситуира повечето персонажи в града и проблематизира събитието, без да засяга

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА...

събитийната преситеност на своите герои. Те до последно се опитват да устоят на противоречията, породени от случилото се събитие. Затова и обратите в неговите разкази изглеждат на пръв поглед неочаквани. Така например в разказа „Маймунска младост“ необяснимо ни изглежда изумлението на Иларион Матеев от неговата маймунска рожба. Едва когато вижда своето „дете“, той успява да обективизира събитието, променило неговия живот: „Някаква страшна мъка разяждаше сърцето му, изгаряше всичките му надежди и радости и в същото време събуждаше в съзнанието му едно жестоко просветление“ (Minkov 1982: 58). Макар и наясно с държавните разпоредби, мис Хенкок и мистър Клапингтън остават изненадани от невъзможността тяхната сватба да се състои: „Че какво от това? – промълви смутено годеницата, която все още не можеше да проумее всичкиятрагизъм на положението“ (Minkov 1982: 78). Подобен развой виждаме и в недоумението на главния герой от обрата на събитието в разказа „Защо останах без двойник“: „Как тъй ще си вървите? – извиках изумен аз“ (Minkov 1982: 119). Финалът на разказа „Човекът, който дойде от Америка“ проблематизира случването на събитието чрез излизане извън рамките на дневниковия дискурс. Външните лица, а именно докторът и неговият асистент, се оказват неспособни да решат докрай загадките на човешката психика. Всичко това намира израз в определянето на ролята на събитието в структурата на наратива. След случването на събитието Минков го оставя настрана, за да проследи промените в животите на своите герои. Връщането към него в края на разказа става с цел да се внуши необратимостта на действията на Минковите герои.

По-конкретна дефиниция на събитието намираме в статията на Надежда Стоянова „Събитие и всекидневие в разказите на Константин Константинов“ (2013):

За субекта същностен фактор за възобновяването на възприемането на времето протичане се явява срещата с единичното и неочакваното – със събитието. То разклаща основите на смисловите структури на всекидневието, като контрира представата за неговата „естественост“, за неговата самоподразбираща се „реалност“. Субектът се разколебава в знанието си за света и в приложимостта на опита си, усъмнява се в знанието за самия себе си като положен в този свят. Събитието би могло да се превърне в провокация за самоидентификацията. (Stoyanova 2013: 253)

Природата на събитието в текста е определена като възможност на събитието „посредством своята непредвидимост и извънредност [...] да изведе извън

цикличността на всекидневието“ (Stoyanova 2013: 254). Като приемем тази дефиниция за отправна точка, ще разгледаме преобразяванията, които прави Светослав Минков със събитието в структурата на различните си текстове.

В разказа „Маймунска младост“ за основно събитие, което променя линията на ежедневието, ще приемем извършването на операцията. Макар и извършена в началото на разказа, тя е премълчана, за сметка на последствията, до които води. Усещането за време на героите е експлицирано, но пространствата на действие са също акцентирани последователно от авторските описания, защото са във взаимовръзка. Началото на разказа започва в една от тези „гостни стаи, останали ей така, от времето“, в които е „винаги студено и мрачно“ (Minkov 1982: 49). В тази стая се намира старият живот на Иларион Матеев. От другата страна на темпоралната линия стои „райското кътче на френската Ривиера, където небето е съвсем синьо и въздухът е напоен с уханието на милиони карамфили“ (Minkov 1982: 52). Тези два епизода са отделени от трети, в който обаче, вместо очакваната трансформация, получаваме от автора описание на пътуването на неговия герой. За свършилото без знанието на читателя събитие научаваме в едно от характерните обръщения на автора към читателя. „Желанието за действено пресъздаване на читателския образ води не само до представяне на словесното му поведение, но и до особената физикализация“ (Stefanov 1990: 73). В „Маймунска младост“ авторът се държи по-различно спрямо читателя, а именно – опитва се да влезе в неговите мисли, разчита на читателската интуиция, за да разкрие извършеното вече събитие: „Ти, читателю, навярно се досещаш, че тоя човек не е никой друг освен нашия познайник от старата гостна стая [...]“ (Minkov 1982: 53). В отделните разкази на Светослав Минков се срещат различни похвати при разкриването на събитието (напр. смяна на дискурса, диалог с читателя и пр.). Сред задачите на текста е да проследи показването на събитието пред читателското внимание в конкретните разкази.

През 30-те години на XX век „започват процеси на стабилизация на минало, настояще и бъдеще, както и опити за изграждане на континуалност. Оттам и новите перспективи за тълкуване на човека в света“ (Stoyanova 2013: 253). В тази връзка актуализираният проблем за всекидневието намира израз и при Светослав Минков, но не като непрекъсната темпорална нишка, а като събитие, което е в състояние да изведе личността извън обичайната монотонност на делника. Като опозиция на всекидневието, проекцията на събитието със своята изключителност на случване е важна за персонажа като основно средство за преобразуване на усета му за време.

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА...

Въпросът за времето в разказите на Минков също ще бъде засегнат тук, защото има важно отношение към префункционализирането на събитието в структурата на наратива. Така в разказа „Маймунска младост“, както отбелязахме, „премълчаното“ случване на събитието е разделено от две темпорални линии – на минало, което се усеща като такова още в настоящето, и бъдеще, което се „връща“ в миналото: „Господи, от ден на ден той става все по-млад! Дали няма да настъпи и тоя час, когато ще го сложат в детска количка?“ (Minkov 1982: 54). Ако гостната в началото на разказа създава усещане за вечност, старост и невъзможност за излизане извън нейните рамки и приближаваща смърт, то границите между минало и настояще след операцията стават пропускливи и позволяват безпрепятственото им преминаване едно в друго: „За няколко минути той се превърна в предишния грохнал старец, който бе отгатнал бесовската шега на своята втора младост“ (Minkov 1982: 58). Това качество на времевите граници създава усещането на героите за пребиваването им в някакво ирационално пространство:

Ето, тоя пътник в кафявата пижама, който хърка с ужасна сила и сам пуфти като някакъв малък жив локомотив, няма нищо общо нито с действителния свят, нито с царството на сънищата. Той е потънал в някакво мъртво междупланетно пространство, чужд на всякакви съновидения, далеч от минутите и часовете. (Minkov 1982: 52)

Така описва Минков преходът между двете времепространствени линии. В края на разказа виждаме Иларион Матеев, който окачествява случката с най-познатото му ирационално състояние – съня: „Погледна се отново в голямото огледало на стената и още веднъж се убеди, че не сънува“ (Minkov 1982: 58). Последвалото самоубийство от своя страна има функцията на заличител на извършеното събитие. То не просто връща главния герой в изходна позиция, но и довежда до край началото на разказа, в което Иларион Матеев се намира в предсмъртните си години. От своя страна самоубийството не попада във фокуса на нашето внимание, тъй като то няма централно отношение към организацията на разказа, а е по-скоро един финален жест към темата за невъзможното завръщане към младостта.

Любопитен за изследването на събитието е разказът „Водородният господин и кислородното момиче“. „Оста на движение в целия сборник [„Автомати“] е *Америка – родното, Нов свят – Стар свят, отколешно – модерно*. Чудото на съвременната американска техника може да предизвика две крайни отношения: или на отхвърляне,

или на асимилация“ (Spasova 2018: 269, подч. К. С.). Сватбата ще приемем за основно събитие, което е блокирано в процеса на своето осъществяване от напредъка на научните открития. Макар действието да се развива изцяло в Америка, началото на разказа поставя под въпрос решението за ограничение на подобни патриархални и изначално независещи от човека събития под контрола на машината. Авторът разказвач поставя под съмнение правотата на действието в диалог с имплицитния читател:

Но ето, тъкмо сега, когато ти споделяш напълно мнението ми, аз на свой ред искам да въстана срещу откритието на въпросния американски учен, или по-право, не срещу самото откритие, а срещу неговото практическо приложение в живота [...] срещу тая дръзка интимност на науката, която си бърка носа навсякъде и навлиза дори в свещената област на любовта. (Minkov 1982: 75)

За сблъсъка между познато и чуждо намираме отзвук и в началното представяне на мис Хенкок и мистър Клапингтън: „Живееха двама млади хора, които се обичаха безумно и служеха за пример на подрастващите поколения. Нещо като Ромео и Жулиета, само че в съвсем друга действителност“ (Minkov 1982: 75). Според Валери Стефанов разказът „може да бъде видян като пародийна реплика към традиционните сюжети от типа „Ромео и Жулиета“ (Stefanov 1990: 55), каквато връзка виждаме имплицитна и в творбата. Пак там откриваме акцент върху начините на изразяване на главните герои – „в стила на любовно-сентименталния булеварден роман“ (Stefanov 1990: 54). Новият свят обаче не може да позволи затулянето на науката от „сентиментални нежности“. Така сватбата като празник на родовия свят, в който общността преживява и утвърждава своето единство, е видяна като невъзможност да се конструира единна общност. Сватбата има пряко отношение към времето – тя приключва някакъв етап от съществуването на личностите, за да свърже в едно техните пътища. В тази връзка сватбата има трансгресивен потенциал. От едната страна стои закриването на стария статус, а от другата стои началото на ново битие и социална роля. С отменянето на кулминационния момент автоматично отпадат всички възможности за прогресивен напредък в личностния свят на двамата млади, а с нея се анулират и всички усилия, довели ги до този момент. Единствената възможност, която авторът оставя за своите герои, е тяхната незаконна венчавка, въведена посредством смяната на дискурса: „Ала нека предадем дословно съобщението във вестниците, което хвърля достатъчно светлина върху цялата тая трагедия“ (Minkov 1982: 80). В

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА...

последвалия епизод, носещ характеристиките на публицистичния стил, читателят разбира, че макар и отказана институционално, сватбата се е състояла на „шейсет и третия етаж на небостъргач № 17“ (Minkov 1982: 80). Така случването на събитието е разкрито чрез използването на вестника, на медията като институция. По този начин авторът прехвърля ангажимента за достоверност върху чужди „плещи“. Бунтът на младата двойка е израз на желанието да запази съвместното си минало, естествен е за съхранението поне на досегашния им статут на влюбени, за сметка на неясното бъдеще, което предстои. Процесът на асимиляция обаче е неуспешен и за да се потвърди неговата неизбежност, породена от напредъка на науката, неминуемо героите трябва да умрат – естествен подбор в рамките на изграждащото се ново общество.

Разказът „Човекът, който дойде от Америка“ е сред най-изследваните от сборника с разкази „Автомати“ (1932). Тук и ние ще се спрем по-обстойно на мотива за родно и чуждо, тъй като посредством него можем да определим развитието на събитието. „В разказите не е подминат и дневникът, този толкова обичан от пресата жанр [...], който щедро предлага възможности да се спекулира с интереса към частния живот на отделни индивиди“ (Stefanov 1990: 42). Дневниковата форма доминира в целия разказ с изключение на последния епизод, в който срещаме напълно непознати от досегашния разказ персонажи – професор и асистент, които разговарят тъкмо върху разказа, който и читателят е прочел заедно с тях. Завръзката на разказа започва с идването на стандартния човек: „Той пристигна така, както пристигат машините“ (Minkov 1982: 64). Основанието ни да вземем точно този момент за събитие, вместо процеса на полудяване, е, че той е обособен именно като миг на случване, а не продължително действие за разлика от полудяването. Идването на стандартния човек обаче е не просто пристигане на пратка. И писмото, и вълненията на лелята и нейният роднина свидетелстват повече за въодушевлението от обмена на културни кодове. Човекът, пристигнал от Америка, носи нещо много по-важно от помощ в домакинската работа, той самият е израз на новото време, на напредъка на науката, на новия глобален свят. На изграждането не просто на нов комуникативен опит, но и изобщо на комуникация с непознат до този момент събеседник – с техниката. Всичко това проследяваме с развитието на разказа – конкретното събитие започва да се разгръща постепенно в сюжета: двамата съжителстват с вечерни разговори, а впоследствие препирни, които водят до взаимозависимост. В крайна сметка комуникацията е неуспешна. Съжителството между двамата води до психичното разстройство на човека, а може би по същото време е довела и до подобни смущения в системата на

стандартния човек. Двойничеството в разказа е безспорно, макар че то само щрихира по-големия проблем – случването на събитието. Последният епизод поставя под съмнение всичко случило се дотук: „Любопитно е да узнаете тук една малка подробност. При обиска в къщата на болния действително бе намерен един счупен железен робот заедно с тая тетрадка, която представлява нещо като дневник“ (Minkov 1982: 73). Неглижирането на тази „подробност“ разклаща устоите на целия разказ, оставяйки читателя да се пита дали събитие изобщо се е случило. Дневниковата форма, която разчленява разказа на епизоди, не допуска разполагането на действието върху темпорална линия, тъй като самите епизоди не са определени времево. Тя блокира възприятието на времето и не позволява на човека да се ориентира в реалиите на своето съществуване. Посредством неврастенията човекът се изживява като част от вечното съществуване на стандартния човек. Единственото, което може да изведе човека от „орисията на философския камък“, е натискането на синьото копче.

За да добием по-пълна картина и да проследим различните развития на събитието в разказите на Светослав Минков, ще се обърнем и към други негови сборници от 30-те години. Разказът „Защо останах без двойник“ е от по-късните разкази на Минков, включени в сборника „Дамата с рентгеновите очи“ (1934). В него събитието е зададено в заглавието, но също така поставя акцент върху последствията от това посредством глагола в минало свършено време „останах“. Началото на разказа започва със съобщаване на случилото се събитие от ясновидеца: „Случило се е това, което се случва само с пигмеите и с пропадналите типове. Ти нямаш двойник, разбираш ли?“ (Minkov 1982: 115) Събитието се е случило някога в миналото – близко или далечно, то е последствие, зададено в началото на разказа, а читателят не разбира как се е случило това, нито кога. Причините обаче са посочени малко по-нататък в текста: „Твоят разгулен и порочен живот, твоето пиянство, картоиграчество и неспирните ти любовни похождения са спрели течението на магнитния ти ток, който, както е известно, е живата връзка между физическото ти тяло и етерната ти обвивка“ (Minkov 1982: 115). Тъкмо оттук започва завръзката на разказа. Главният герой започва да променя начина си на живот с една-единствена цел – възвръщането на своя двойник. В края на разказа виждаме двойника, който се е завърнал, само за да съобщи причината за своето заминаване: „Аз съм на служба в митрополията и там ще остана още дълги години“ (Minkov 1982: 119). Така се нареждат две причини, които са взаимнозаменяеми като причина и следствие, читателят не разбира дали главният герой е останал първо без магнитен ток, или без двойник. Категоричността на решението обаче е явна и

ФУНКЦИИ НА СЪБИТИЙНОСТТА...

поставя героя в изходна позиция. Той вече няма нужда от чая от бъз, нито от въздържанието на истински християнин. Така времето, което по време на извършваните непривични за главния герой ритуали по връщане на двойника, тече бавно и мъчително, впоследствие се връща в ежедневния коловоз на плътските и алкохолни наслади.

Функциите на събитийността в разказите на Светослав Минков са многоаспектни и комплексни за изследване. В настоящето изложение е направен опит да се проследят най-явните връзки между събитието, сюжета и начина, по който те рефлектират върху човека и неговия усет за време. Разказът безспорно продължава да бъде предпочитан жанр сред авторите на 30-те години на ХХ в., но той неминуемо бива подложен на преработка в съдържателен план поради различните културни контексти. Ако при Вазов, Йовков и Елин Пелин той е доведен до крайна пълнота, водеща до изчерпване, то при Светослав Минков разказът трябва да разруши формулата на Алексей Толстой „запетая и „но“, за да може да изпълни задачата си на гротесково описание на заобикалящия ни свят. Ако в началото на творческия си път Минков се увлича по диаволизма, на който впоследствие гледа с насмешка, то през 30-те години гротеската като похват му е нужна, за да може да си обясни фантастичността на съвременния свят. Този технизиран свят плаши с нахлуването си в най-интимните области на човешкото битуване, разрушава патриархалните устои и създава в човека усещане за пребиваване в пространството на сънищата, където всичко изглежда възможно, освен събуждането.

Библиография

- Minkov 1982*: Minkov, S. Sachineniya v dva toma. Sofiya: Balgarski pisatel, 1982. [*Минков 1982*: Минков, С. Съчинения в два тома. София: Български писател, 1982.]
- Panova 1975*: Panova, I. Vazov, Elin Pelin, Yovkov – maystori na razkaza. Sofiya: Balgarski pisatel, 1975. [*Панова 1975*: Панова, И. Вазов, Елин Пелин, Йовков – майстори на разказа. София: Български писател, 1975.]
- Simmel 2014*: Simmel, G. Golemiyat grad i duhovniyat zhivot. – In: Fragmentarniyat karakter na zhivota: Eseta. Sast. i prev. T. Karamelska. Sofiya: Kritika i humanizam, 2014. [*Зимел 2014*: Зимел, Г. Големият град и духовният живот. – В:

Фрагментарният характер на живота: Есета. Съст. и прев. Т. Карамелска. София: Критика и хуманизъм, 2014.]

Spasova 2018: Spasova, K. Novoto fantastichno i starite dvoynitsi. Svetoslav Minkov, „Avtomati“. – In: Literatura i tehnika: Sbornik s dokladi ot nauchna konferentsiya, provedena v Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“, 9-11 mart 2018 g. Sast. N. Stoyanova, S. Danova, V. Ignatov, M. Ruseva. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2018. [*Спасова 2018*: Спасова, К. Новото фантастично и старите двойници. Светослав Минков, „Автомати“. – В: Литература и техника: Сборник с доклади от научна конференция, проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 9-11 март 2018 г. Съст. Н. Стоянова, С. Данова, В. Игнатов, М. Русева. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018.]

Stefanov 1990: Stefanov, V. Razkazvachat na „modernite vremena“. Sofiya: Balgarski pisatel, 1990. [*Стефанов 1990*: Стефанов, В. Разказвачът на „модерните времена“. София: Български писател, 1990.]

Stoyanova 2013: Stoyanova, N. Sabitie i vsekidnievие v razkazite na Konstantin Konstantinov. – In: Sabitie i bezsmartie (literatura, ezik, filosiya, nauka): Sbornik dokladi ot mezhdunarodna nauchna konferentsiya, fakultet po slavyanski filologii, Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski“ (13-14 may 2011). Sast. D. Kamburov i dr. Sofiya: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2013. [*Стойанова 2013*: Стоянова, Н. Събитие и всекидневие в разказите на Константин Константинов. – В: Събитие и безсмъртие (литература, език, философия, наука): Сборник доклади от международна научна конференция, факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (13-14 май 2011). Съст. Д. Камбуров и др. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013.]